Дослідження впливу демографічних змін на розвиток системи вищої освіти і мережі закладів вищої освіти України

Дмитро Шушпанов

Інститут демографії та досліджень якості життя імені Михайла Птухи НАН України
доктор економічних наук, професор

Актуальні питання

- **Демографічні зміни в Україні в умовах війни.**
- **Вплив демографічних змін на формування контингенту вступників і студентів.**
- **Міграція населення та її наслідки для системи вищої освіти.**
- **Демографічні перспективи України та майбутній попит на вищу освіту.**
- **Регіональні відмінності та перспективи розвитку мережі закладів вищої освіти.**

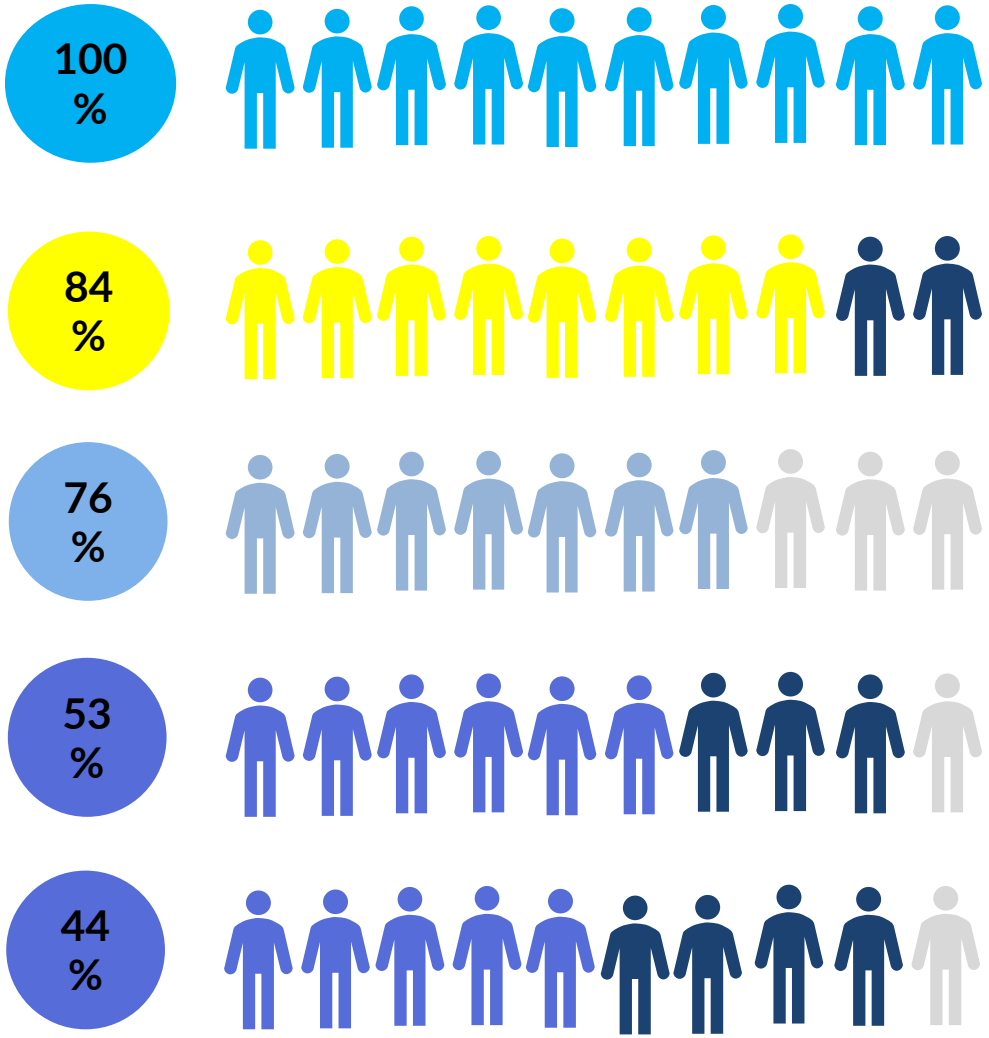
3. Демографічні чинники розвитку системи вищої освіти

Демографічні зміни	Наслідки для вищої освіти	Основні виклики
1. Скорочення чисельності населення 1991 – 54,0 млн; 2013 – 45,4 млн; 2021 – 41,1 млн; 2026 – 28,5 млн*	Зменшення загального демографічного потенціалу формування студентського контингенту.	Звуження потенційної бази вступників; посилення конкуренції між ЗВО.
2. Зниження народжуваності Народжені: 273 тис. (2021) та 168 тис. (2025), зменшення на 38%. (Мінюст)	Зменшення чисельності майбутніх поколінь вступників. Оцінка 17-річних у 2035 році – близько 170-190 тис.**	Зміна попиту на окремі спеціальності; необхідність адаптації обсягів підготовки.
3. Зміни вікової структури Частка 18–24 років: 10,4% (2021) та 8,8% (2025); частка 60+: близько 24% та 29%.**	Зменшення частки традиційної студентської групи; потенційне зростання попиту на освіту дорослих.	Розвиток програм для дорослих і повторного навчання; гнучкі освітні траєкторії.
4. Зовнішня та внутрішня міграція Понад 5,3 млн українців у Європі; понад 4,6 млн внутрішньо переміщених осіб.***	Втрата частини потенційних вступників; зміна територіального розподілу студентського контингенту.	Залучення молоді до українських ЗВО; міжнародна співпраця; підтримка зв’язку з молоддю за кордоном.
5. Територіальний перерозподіл населення Нерівномірні зміни чисельності населення між регіонами.	Посилення регіональних відмінностей у чисельності потенційних вступників та концентрації молоді.	Неоднакове навантаження на регіональну мережу ЗВО; необхідність урахування місцевих потреб.

Висновок. Демографічні зміни звужують потенційну базу вступу та змінюють регіональний попит на вищу освіту. Проте самі по собі вони не визначають перспектив конкретних ЗВО.

* Показники за різні роки не повністю зіставні за територіальним охопленням. ** Сценарна оцінка. Джерела: Держстат України; UNHCR; оцінки Інституту демографії. *** ООН, МОМ

Населення України

1991 - 54.0 млн. осіб

2013 - 45.4 млн. осіб

2021 - 41.1 млн. осіб

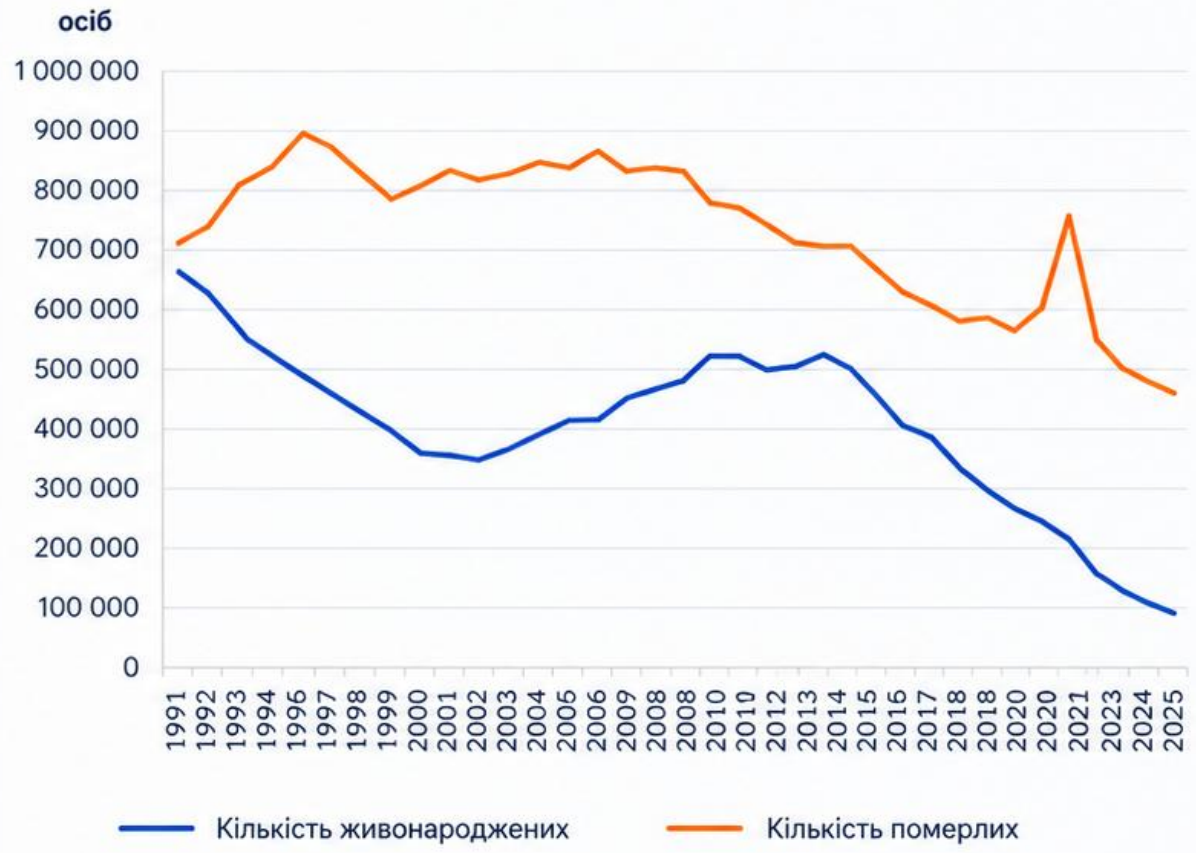
2026 (липень) – 28,5 млн. осіб
(без тимчасово окупованих територій)

2040 (Прогноз Інститут демографії) (без тимчасово окупованих територій)
Варіант 2 (якщо війна закінчиться до середини 2027 року) – 23,5 - 24,5 млн.осіб

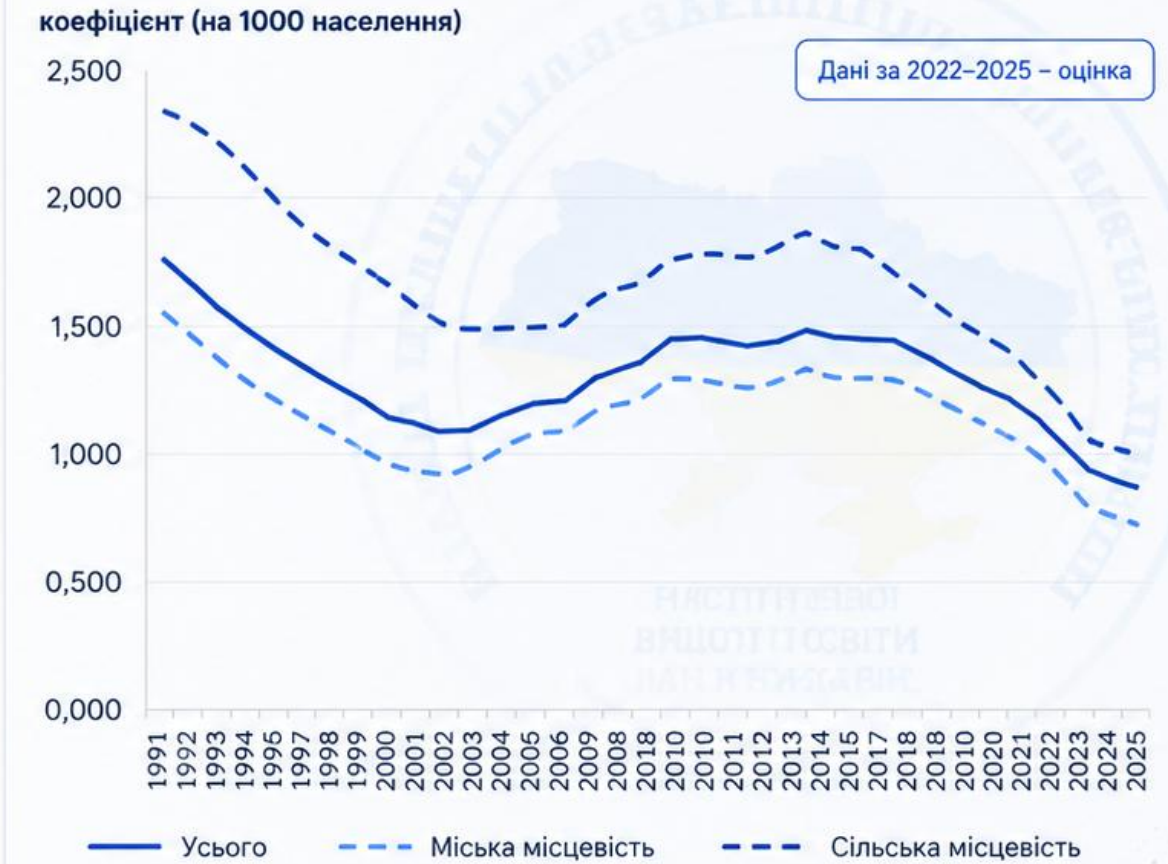
Джерело: за 1991-2021 – Держстат України, 2026 – оцінка Інституту демографії

Funded by the European Union
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ВИЩОЇ ОСВІТИ НАН УКРАЇНИ
National Office Erasmus+UA
erasmusplus.org.ua

Народжуваність та смертність в Україні за 1991–2025 роки

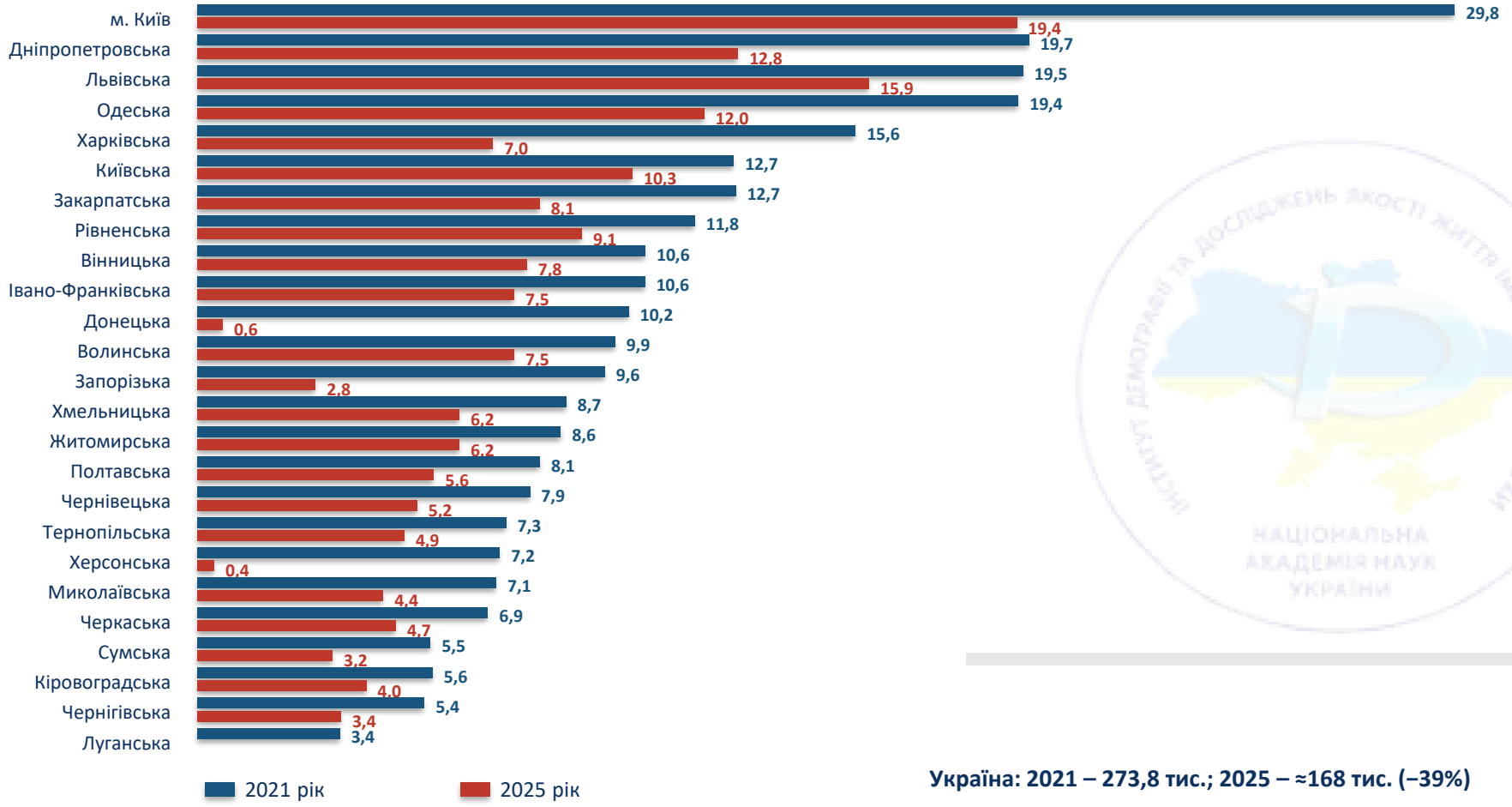

Загальний коефіцієнт народжуваності за 1991–2025 роки

1) За 1991–2021 роки – дані Державної служби статистики України (за 2015–2021 роки – без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополя).
2) За 2022–2025 роки – Міністерство юстиції України.

Кількість зареєстрованих народжень за регіонами України у 2021 та 2025 роках

Україна: 2021 – 273,8 тис.; 2025 – ≈168 тис. (–39%)

Джерело: Міністерство юстиції України (дані державної реєстрації народжень за 2021 і 2025 роки).

Примітка: 2025 р. – регіональні значення відтворено з наданого рисунка (округлення до 0,1 тис.); Луганська обл. – дані відсутні. Територіальне охоплення за роками може відрізнятися.

Funded by the European Union

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

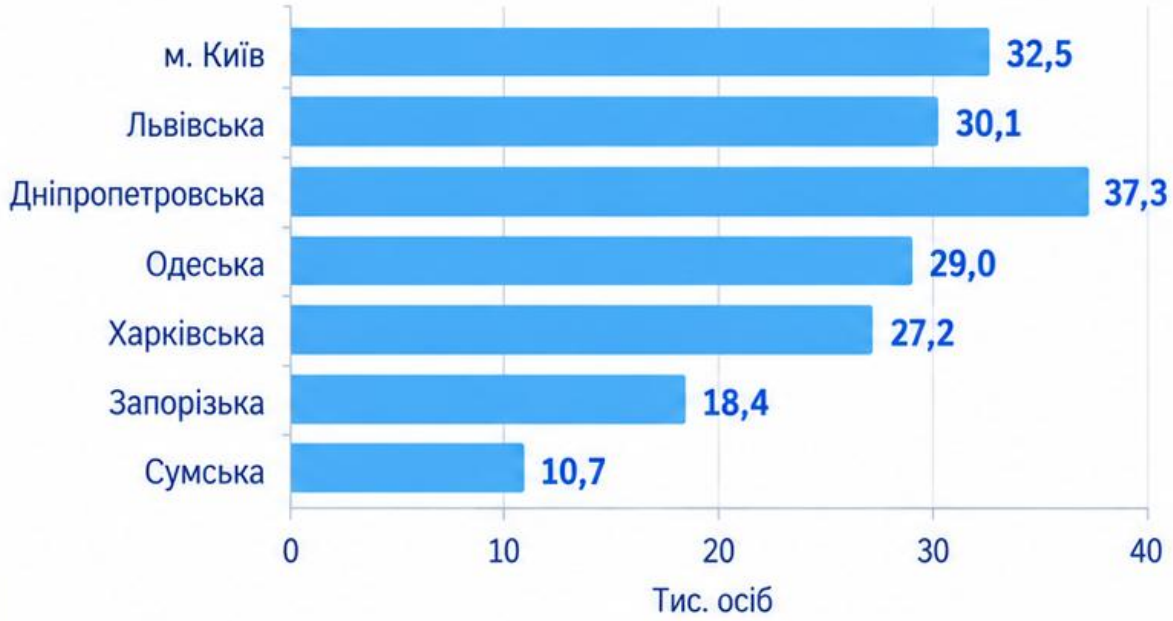
ІНСТИТУТ ВИЩОЇ ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ

National Office Erasmus+UA

Демографічні зміни та регіональний попит на вищу освіту

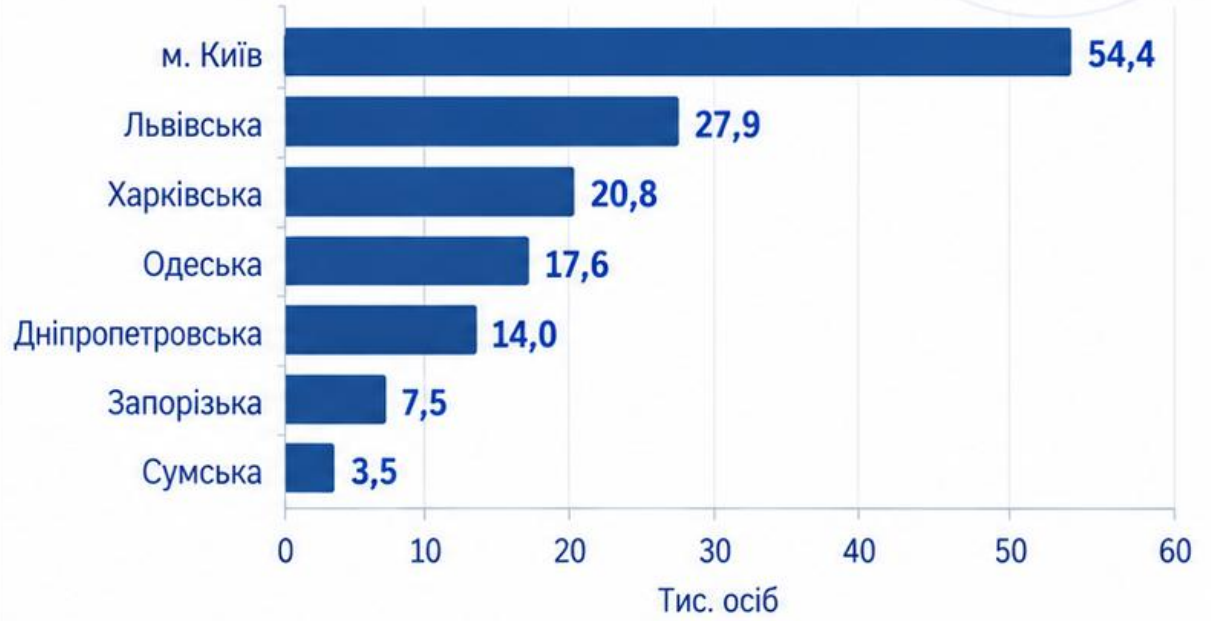
Народжені у 2009 році

(покоління потенційних вступників 2026 року), тис. осіб

Зараховано у 2026 році

(бакалаврат і медична магістратура), тис. осіб

Місце проживання молоді не збігається з географією її навчання.
Університетські центри залучають вступників з інших областей.

Методологічна примітка:
Народжені у 2009 році не є вступниками 2026 року. Показники характеризують різні покоління та наведені для ілюстрації майбутнього демографічного поповнення і сучасного освітнього попиту; зарахування відображають облікове розташування ЗВО, зокрема переміщених.

Джерела: Держстат України, народжуваність за регіонами, 2009; МОН України, зарахування до ЗВО, 2026.

Funded by the European Union

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ ВИЩОЇ ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ

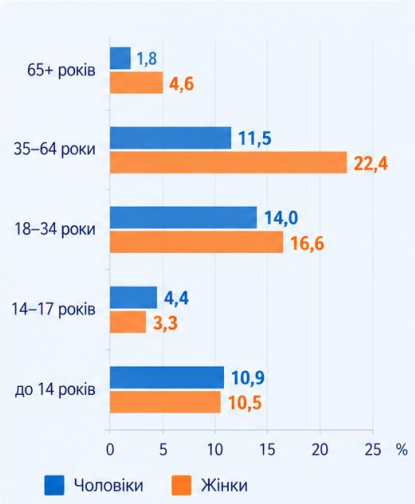
National Office Erasmus+UA

Вплив війни на структуру населення України (темно-синій та помаранчевий кольори – втрати через еміграцію)

Віково-статева структура українців під тимчасовим захистом у ЄС, серпень 2026 року

(частка від усіх осіб під тимчасовим захистом, %)

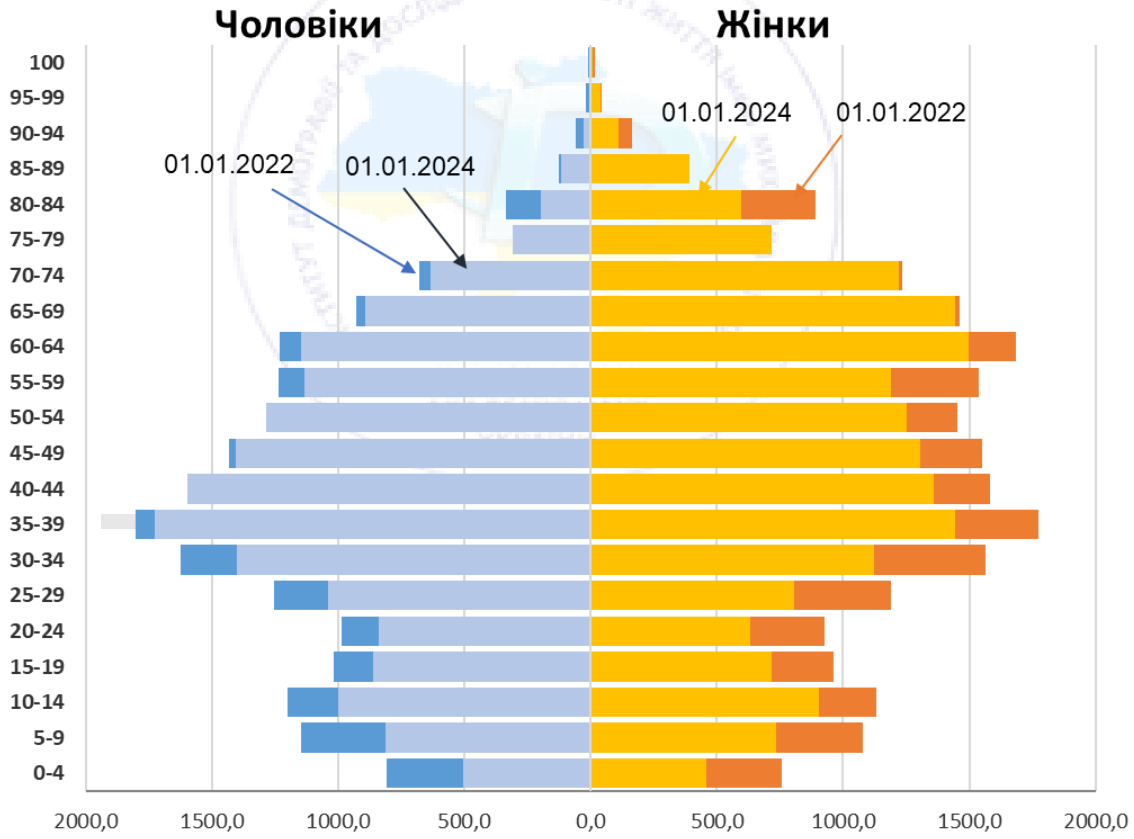
4,43 млн осіб
під тимчасовим захистом у ЄС станом на 31.08.2026

Частка від усіх осіб під тимчасовим захистом

- Неповнолітні (0–17 років) — 29,1%
- Дорослі жінки (18+ років) — 43,6%
- Дорослі чоловіки (18+ років) — 27,3%

Примітка:
На рисунку наведено розподіл осіб під тимчасовим захистом у країнах ЄС за віком і статтю. Ці дані не є тотожними загальній чисельності емігрантів з України.

Джерело: Eurostat. Temporary protection for persons fleeing Ukraine. Latest update: 31.08.2026.

Міграція

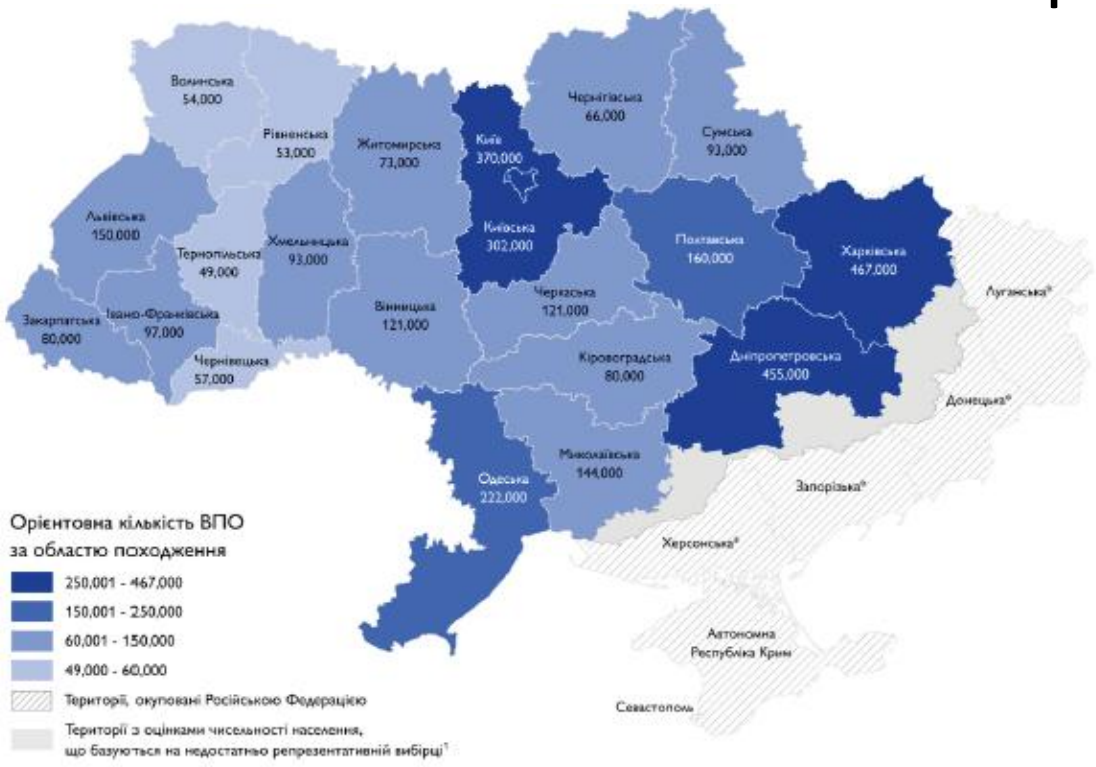
За даними ООН: 5686 тис. осіб (15.10.2026)

- Внутрішньо переміщені особи:

Понад 4,6 млн. осіб

(січень 2026 р. – Міністерство соціальної політики України)

Міжнародна організація з міграції:

3 669 000
ОЦІНКА ЗАГ. К-СТІ ВПО

4 396 000
ОЦІНКА ЗАГ. К-СТІ ОСІБ, ЩО ПОВЕРНУЛИСЯ

Funded by the European Union

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ ВИЩОЇ ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ

National Office Erasmus+ UA

Психічне здоров'я та функціональні труднощі дітей і молоді: виклики для інклюзивності вищої освіти

Функціональні труднощі дітей 5–17 років

(за сферами, MICS 2025–2026, %)

Психоемоційний стан дітей 5–17 років

(ознаки за результатами опитування, MICS 2025–2026, %)

Показники відображають наявність симптомів тривожності та депресивних проявів за результатами опитування. Вони не є клінічними діагнозами та не тотожні поширеності ПТСР.

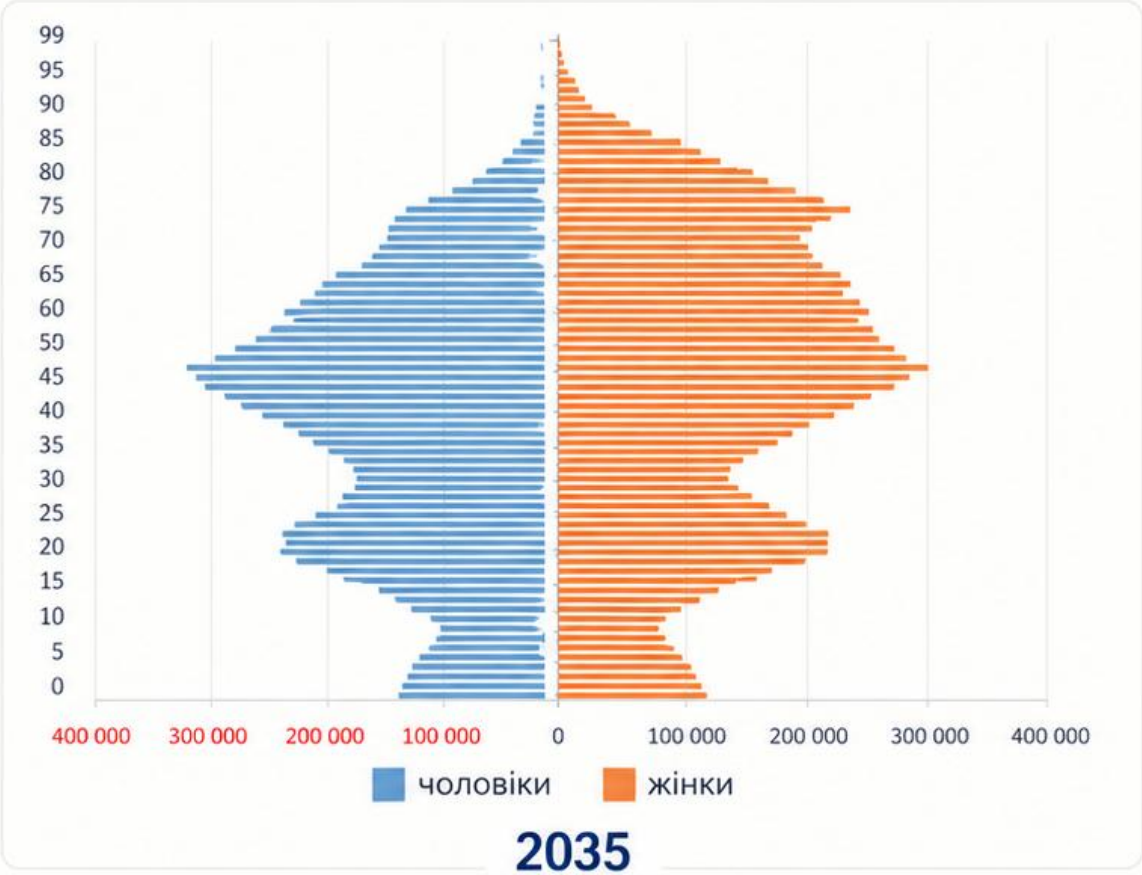
Ключові висновки для вищої освіти

Поширеність труднощів	7,5% дітей 5–17 років мають будь-які функціональні труднощі. Найчастіше вони стосуються концентрації уваги (4,4%) та запам'ятовування (3,5%).
Психоемоційний стан	Ознаки тривожності мають 5,2% дітей 5–17 років, ознаки депресивних проявів – 3,8%.
Наслідки для вищої освіти	Частина майбутніх студентів потребуватиме безбар'єрного освітнього середовища, психологічної підтримки та адаптації навчального процесу з урахуванням функціональних труднощів і психоемоційних проблем.

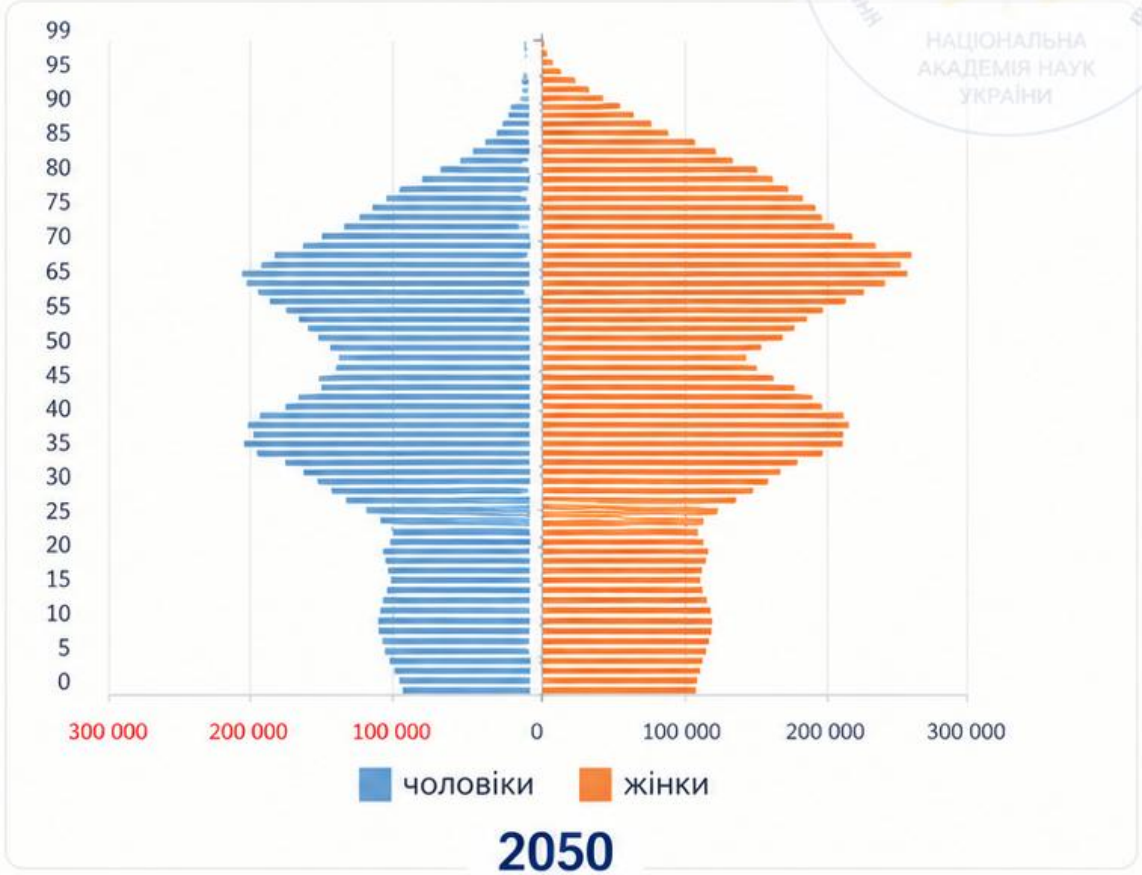
Майбутні покоління студентів відрізнятимуться не лише за чисельністю, а й за потребами в освітній, психологічній та соціальній підтримці, що необхідно враховувати під час розвитку мережі ЗВО та формування інклюзивного освітнього середовища.

Побудовано за результатами обстеження домогосподарств України: UNICEF, Держстат, ГО ЦСР, Інститут демографії та досліджень якості життя імені Михайла Птухи НАН України

Статево-вікова структура населення (прогноз)

2035

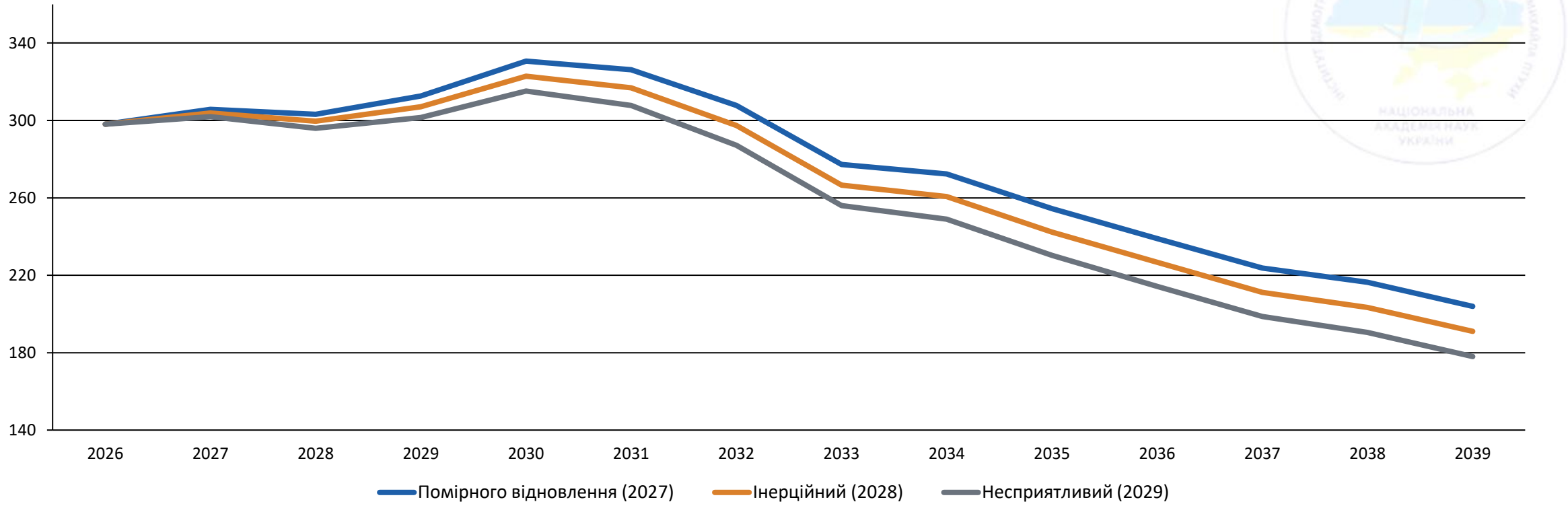

2050

Лібанова Е., Гладун О., Шевчук П., Шушпанов Д., Аксьонова С., Позняк О.,
Інститут демографії та досліджень якості життя імені Михайла Птухи НАН України

Прогноз чисельності 18-річних в Україні, 2026–2039 роки

Сценарна когортна оцінка з урахуванням чисельності народжених у 2008–2021 роках

База 2026 р. – 298 тис. (попередня сценарна оцінка). Кінцеві орієнтири 2039 р.: 204 / 191 / 178 тис. осіб.

Прогноз Інституту демографії та досліджень якості життя імені Михайла Птухи НАН України

Наслідки демографічних змін для розвитку мережі ЗВО України

Основні висновки

1. Скорочення молодих поколінь звужуватиме потенційну базу вступу до ЗВО.

2. Посилюватимуться конкуренція за вступників та відмінності між регіонами.

3. Концентрація студентів у великих освітніх центрах може послаблювати позиції частини регіональних ЗВО.

4. Функціональні труднощі, інвалідність і наслідки війни для психічного здоров'я потребують більш інклюзивного навчання.

Рекомендації

1. Ураховувати демографічні прогнози та освітню міграцію під час планування мережі ЗВО.

2. Оцінювати перспективи університетів разом із якістю освіти, регіональними потребами та попитом на фахівців.

3. Розвивати доступне освітнє середовище, психологічну підтримку та гнучкі форми навчання.

4. Уникати рішень щодо конкретних ЗВО, заснованих лише на скороченні чисельності молоді.

Демографічні показники є необхідною, але недостатньою основою для рішень щодо конкретних університетів.

Дякую за увагу!

Миру Україні та успішного розвитку української освіти і науки!

Під час підготовки презентації інструменти штучного інтелекту використовувалися для візуального оформлення окремих матеріалів.